

MENSEN MET LICHT VERSTANDELIJKE BEPERKING MET MOEILIJK VERSTAANBAAR GEDRAG

COLOFON

Boom beroepsonderwijs
info@boomberoepsonderwijs.nl
www.boomberoepsonderwijs.nl

Auteur: Cornelia de Ruiter

Inhoudelijke redactie: Odile Oort en Agnes Schouten

Titel: Mensen met licht verstandelijke beperking met moeilijk verstaanbaar gedrag

Bronvermelding: www.vankleefinstituut.nl

ISBN: 978 90 3725 141 8, maakt deel uit van pakket 978 90 3725 144 9

Eerste druk/vierde oplage

© Boom beroepsonderwijs 2019

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl).

De uitgever heeft ernaar gestreefd de auteursrechten te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Door het gebruik van deze uitgave verklaart u kennis te hebben genomen van en akkoord te gaan met de specifieke productvoorwaarden en algemene voorwaarden van Boom beroepsonderwijs, te vinden op www.boomberoepsonderwijs.nl.

INHOUDSOPGAVE

1. WERKEN MET DIT KEUZEDEEL	4
2. MENSEN MET LVB MET MVG	6
3. MOEILIJK VERSTAANBAAR GEDRAG	21
4. BEGELEIDEN EN BEHANDELEN	45
5. SOCIAAL NETWERK	96
6. UITDAGING	120

DIGITALE LEEROMGEVING

Bij sommige opdrachten heb je hulpmiddelen nodig. Bijvoorbeeld filmpjes, formulieren of een link naar een website. Deze staan allemaal in de digitale leeromgeving. Dit icoontje verwijst naar de digitale leeromgeving. Om hier te komen ga je naar digitaal.boomonderwijs.nl/beroepsonderwijs.

Eerste keer inloggen in de digitale omgeving

Voordat je de digitale leeromgeving kunt gebruiken moet je je licentie activeren.

- Overleg met je docent welk type account je gebruikt.
- Ga naar www.boomberoepsonderwijs.nl/licentie.
- Bekijk de instructiefilm of lees het stappenplan.
- Volg de stappen.

Daarna kun je aan de slag!

MENSEN MET LICHT VERSTANDELIJKE BEPERKING MET MOEILIJK VERSTAANBAAR GEDRAG

Dit keuzedeel gaat over mensen met een licht verstandelijke beperking met moeilijk verstaanbaar gedrag. Afgekort: mensen met LVB met MVG. Mensen met LVB zijn meestal verbaal sterk en denken vaak meer te kunnen dan ze daadwerkelijk aankunnen. Ook door de omgeving worden ze snel overschat. Dit kan leiden tot moeilijk verstaanbaar gedrag, probleemgedrag.

Je verdiept je in deze doelgroep. Wat is LVB? En wat is probleemgedrag? Hoe wordt het veroorzaakt? En hoe ga je ermee om? Hoe begeleid je iemand met LVB met MVG?

Bekijk het filmpje. De begeleiding van mensen met LVB met MVG is niet gemakkelijk. Iedere situatie en ieder persoon is anders. Daarvoor heb je begrip, inlevingsvermogen en deskundigheid nodig.

LEERDOELEN

1. Je weet wat een licht verstandelijke beperking (LVB) is.
2. Je kent diagnostische instrumenten die je kunt gebruiken om LVB vast te stellen.
3. Je weet hoe de (sociaal-emotionele) ontwikkeling van iemand met LVB verloopt.
4. Je weet welke problemen iemand met LVB kan hebben.
5. Je weet wat moeilijk verstaanbaar gedrag (MVG) is.
6. Je kunt MVG signaleren en in kaart brengen.
7. Je weet hoe je MVG kunt aanpakken.
8. Je weet welke psychiatrische problemen en verslavingen iemand met LVB met MVG kan hebben.
9. Je weet hoe je moet communiceren met mensen met LVB met MVG.
10. Je kunt gesprekstechnieken toepassen bij mensen met LVB met MVG.
11. Je kunt een behandelplan opstellen.
12. Je kunt het gedrag van iemand met LVB met MVG beïnvloeden.
13. Je weet welke wet- en regelgeving van toepassing is op iemand met LVB met MVG.
14. Je weet wat een sociaal netwerk is.
15. Je kunt een sociaal netwerk in kaart brengen.
16. Je kunt het sociale netwerk van iemand met LVB met MVG ondersteunen.

17. Je kunt iemand met LVB met MVG ondersteunen bij het versterken en verdiepen van zijn sociale netwerk.

Dit keuzedeel bestaat uit:

- *Theorie, begrippen en opdrachten*

Hierbij leer je over en oefen je met de praktijk. In sommige opdrachten werk je aan beroepsproducten, deze opdrachten herken je aan .

De beroepsproducten in dit keuzedeel zijn:

- verslag diagnostische instrumenten
- drie nieuwsartikelen en samenvatting
- moodboard LVB
- signaleringsplan probleemgedrag
- ABC s-beschrijving probleemgedrag
- vlog Triple diagnose
- interview met een professional
- interview met een ervaringsdeskundige
- profielbeschrijving
- behandelplan
- rollenspel gedrag beïnvloeden
- infographic wet- en regelgeving
- verslag forensische instantie
- flyer overbelasting mantelzorg
- ecogram.

- *Test je kennis*

Hiermee kun je zelf je kennis van de theorie testen.

- *Uitdaging*

Dit is het eindproduct en de afronding van het keuzedeel. Hier werk je gedurende het hele keuzedeel naartoe. En hier word je op beoordeeld.

Voor de uitdaging van dit keuzedeel geef je een eindpresentatie. Je presenteert een infographic over de problematieken van mensen met LVB met MVG. Ook presenteert je een behandelplan bij een eigen gekozen casus.

- *Theorietoets*

Je docent besluit of je ter afsluiting een theorietoets maakt.

Een licht verstandelijke beperking (LVB) is een beperking die je meestal niet ziet en die cliënten zelf vaak liever niet erkennen.

In dit hoofdstuk maak je kennis met de doelgroep; mensen met LVB. Je onderzoekt wat LVB is, wat het veroorzaakt en wat het in stand houdt. Ook leer je hoe je het kunt diagnosticeren.

AAN HET EIND VAN DIT HOOFDSTUK

1. weet je wat een licht verstandelijke beperking (LVB) is
2. ken je diagnostische instrumenten die je kunt gebruiken om LVB vast te stellen
3. weet je hoe de (sociaal-emotionele) ontwikkeling van iemand met LVB verloopt
4. weet je welke problemen iemand met LVB kan hebben.

LVB is vaak niet zichtbaar.

OPDRACHT 1 Verstandelijke beperking

Mensen met een verstandelijke beperking hebben een lager niveau van functioneren. Kun je zelf antwoord geven op de volgende vragen? Zoek anders informatie op internet.

- a. Wanneer is er sprake van een verstandelijke beperking?
- b. Welke niveaus van verstandelijke beperking zijn er?

- c. Omschrijf per niveau van verstandelijke beperking de kenmerken. Denk hierbij aan omschrijving van het niveau in leeftijd en in IQ.
- d. Mensen met een verstandelijke beperking ontwikkelen zich tot een bepaald niveau. Dit niveau kun je koppelen aan een leeftijd en een fase.

Benoem bij elke verstandelijke beperking tot welke fase diegene zich kan ontwikkelen.

OPDRACHT 2 LVB

Bekijk het filmpje om een beeld te krijgen van wat LVB kan inhouden.

- a. Hoe zou je de persoon in het filmpje omschrijven als je alleen de eerste seconden van het filmpje ziet?
- b. Welke beperkingen heeft de persoon?
- c. Wat hield het probleemgedrag volgens jou in?
- d. Waarom zou de persoon zich zo uiten denk je?
- e. Welke dagelijkse handelingen zijn lastig?
- f. Wat doet de begeleider om te helpen zelfstandig te worden?
- g. Wat heeft de persoon inmiddels geleerd?

THEORIEBRON LICHT VERSTANDELIJKE BEPERKING

Mensen met een **licht verstandelijke beperking (LVB)** zijn een snelgroeiende groep kwetsbaren in onze samenleving. LVB is een **niet-zichtbare beperking**. Of iemand een licht verstandelijke beperking heeft, is zowel qua uiterlijk als qua doen en laten niet altijd direct zichtbaar. Wel kunnen er aanwijzingen zijn: schulden, langdurige werkeloosheid, dakloos zijn, het mijden van zorg, isolement, huiselijk geweld of overlast voor de omgeving. Deze problemen ontstaan dan niet doordat iemand niet wil, maar doordat iemand het niet aankan.

In Nederland zijn er ongeveer 74.000 personen met een LVB. Doordat een LVB niet altijd zichtbaar is, is de werkelijke omvang van de groep mensen met een LVB echter lastig vast te stellen.

Definitie

Er is geen eenduidige definitie voor een lichte verstandelijke beperking. De **Praktijkdefinitie** (De Beer, 2011) die in Nederland wordt gebruikt, verschilt bijvoorbeeld van die in de **DSM-5** (handboek voor psychiatrische diagnoses).

Voor beide definities geldt wel dat het **intelligentiequotiënt (IQ)** niet het enige criterium is. Een IQ-score is een momentopname. En alleen een IQ-score is niet genoeg om te bepalen hoeveel en welke ondersteuning iemand met een licht verstandelijke beperking nodig heeft. Daarom komt het sociaal aanpassingsvermogen steeds meer centraal te staan.

Sociaal aanpassingsvermogen is de mate waarin iemand voldoet aan dat wat gezien zijn leeftijd en cultuur van hem verwacht wordt. Om je sociaal te kunnen aanpassen heb je **adaptieve vaardigheden** nodig. Adaptieve vaardigheden bestaan uit:

- conceptuele vaardigheden zoals kunnen lezen, schrijven en rekenen
- sociale vaardigheden zoals communicatieve vaardigheden, omgaan met emoties en het oplossen van sociale problemen
- praktische vaardigheden zoals persoonlijke verzorging en gebruikmaken van openbaar vervoer.

Praktijkdefinitie

De Praktijkdefinitie gaat uit van:

- een IQ-score tussen de 50 en 85
- beperkt sociaal aanpassingsvermogen

Op ten minste twee van de volgende gebieden: communicatie, zelfverzorging, zelfstandig kunnen wonen, sociale en relationele vaardigheden, gebruikmaken van gemeenschapsvoorzieningen, zelfstandig beslissingen nemen, functionele intellectuele vaardigheden, werk, ontspanning, gezondheid en veiligheid.

- bijkomende problematiek

Bijvoorbeeld leerproblemen, een psychiatrische stoornis, lichamelijke problemen, problemen in het gezin en sociale omstandigheden.

Mensen met LVB willen vaak wel, maar kunnen niet altijd alles aan.

Zwakbegaafd

In de praktijkdefinitie wordt de IQ-score tot 85 gehanteerd. Iemand met een IQ-score tussen de 70 en 85 is **zwakbegaafd**. Diegene heeft geen verstandelijke beperking, maar kan wel gebruikmaken van de zorg voor mensen met een LVB. Dat komt doordat die zorgverlening vaak als beste de benodigde ondersteuning biedt. Dit kan alleen als er ook (ernstige) bijkomende psychosociale problemen zijn, omdat dat juist de problemen zijn waarbij ondersteuning nodig is.

DSM-5

Volgens de DSM-5 is er sprake van een verstandelijke beperking wanneer zowel de verstandelijk ontwikkeling (IQ-score 50-55 tot 70) als de adaptieve vaardigheden beperkt zijn. Daarbij is niet het IQ bepalend, maar de adaptieve vaardigheden.

Let op!

In dit keuzedeel wordt uitgegaan van de Praktijkdefinitie.

Oorzaken LVB

Een licht verstandelijke beperking (LVB) kan veroorzaakt en in stand gehouden worden door zowel biologische als sociale en omgevingsfactoren.

Biologische factoren

Een LVB kan ontstaan voor, tijdens of na de geboorte. Tijdens de zwangerschap kan er sprake zijn van een genetische afwijking, ziekte van de moeder of blootstelling aan giftige stoffen als alcohol, drugs en medicijnen. Tijdens de geboorte kan iemand hersenbeschadiging oplopen door zuurstofgebrek of een hersenbloeding. Op latere leeftijd kan een hersenbeschadiging ontstaan door bijvoorbeeld een ongeluk.

Sociale en omgevingsfactoren

Veel kinderen met LVB groeien op in **multiprobleemgezinnen**, gezinnen waarin meerdere problemen voorkomen als verslaving, schulden, mishandeling en misbruik. Ouders uit deze gezinnen hebben vaak zelf een laag IQ en onvoldoende opvoedingsvaardigheden om de ontwikkeling van hun kind goed te stimuleren. Daardoor kan een LVB ontstaan of in stand gehouden worden.

OPDRACHT 3 LVB in je eigen omgeving

- a. Ken jij iemand in je omgeving met LVB? Als je niemand kent vraag dan thuis of aan je kennissenkring of zij iemand kennen. Geef een omschrijving van deze persoon.
- b. Kun je zien dat deze persoon een LVB heeft? Leg uit waarom wel/niet.
- c. Wat kan hij/zij minder goed?
- d. Vertoont deze persoon ook probleemgedrag? of heeft hij/zij dat eerder vertoont?
- e. Welke consequenties heeft eventueel probleemgedrag gehad voor de omgeving van deze persoon?

OPDRACHT 4 Licht verstandelijke beperking

- a. Wat is LVB volgens de praktijkdefinitie?
- b. Uit welke drie soorten vaardigheden bestaan adaptieve vaardigheden?

- c. Wat is een ander woord voor adaptieve vaardigheden?
- d. Waarom komt het sociaal aanpassingsvermogen steeds meer centraal te staan?
- e. Waarom kunnen ook zwakbegaafden gebruikmaken van de zorg voor mensen met LVB?

OPDRACHT 5 Niet-zichtbare beperking

Een niet-zichtbare beperking herkennen is niet makkelijk.

- a. Wat wordt er bedoeld met een niet-zichtbare beperking?
- b. Geef een aantal voorbeelden, waaraan je een niet-zichtbare beperking kunt herkennen.
- c. Maak de test over niet-zichtbare beperkingen.

Deze test gaat voor een groot deel over mensen met LVB. Toch zitten er ook een aantal vragen bij over mensen met NAH (Niet Aangeboren Hersenletsel). In gedrag kunnen hier soms overeenkomsten zitten met mensen met LVB.

De test leert je veel over LVB en hoe je hiermee om kunt gaan. Lees daarom de feedback die gegeven wordt bij het uitvoeren van de test goed door. Maak desnoods aantekeningen.

- d. Wat kwam er voor jou uit de test? Welke onderdelen kon je zo beantwoorden en welke vragen vond je lastig?
- e. Geef minstens vijf tips voor de omgang met mensen met een niet-zichtbare beperking.

THEORIEBRON DIAGNOSTISCHE INSTRUMENTEN

Diagnostiek is het onderzoeken welke ziekte of stoornis iemand heeft. Hiervoor kunnen verschillende methoden en technieken gebruikt worden; **diagnostische instrumenten**. Het stellen van een **diagnose** is belangrijk om zo snel mogelijk passende ondersteuning te kunnen bieden en (gedrags)problemen te voorkomen.

Screening

Om snel te bepalen of er mogelijk sprake is van een licht verstandelijke beperking kan er een screening gedaan worden. Een **screening** is een snelle, korte test. Er zijn drie screeningslijsten die ingevuld kunnen worden door leerkrachten of hulpverleners (in de psychiatrie, dak- en thuislozenzorg of werkzaam bij MEE):

1. SCIL
2. SAF
3. BSA

SCIL

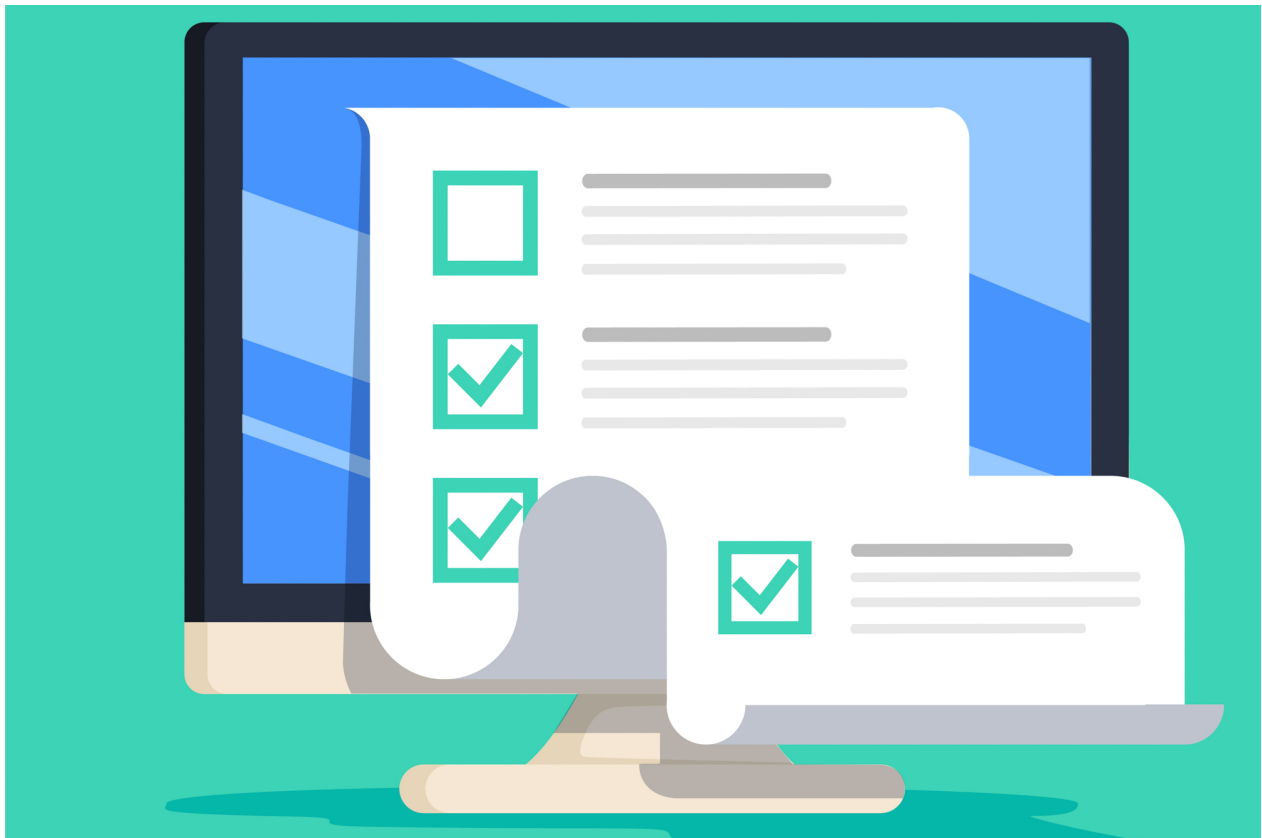
Van de SCreener voor Intelligentie en Licht verstandelijke beperking (SCIL) is een variant voor jongeren van 14 tot 17 jaar en een variant voor volwassenen (18+). De screening bestaat uit 14 vragen en opdrachten.

SAF

De Schaal Adaptief Functioneren (SAF) bestaat uit 15 items en kan worden ingevuld door een leerkracht over een leerling uit groep 5-8.

BSA

De screeningslijst Beoordeling Sociaal Aanpassingsvermogen (BSA) bestaat uit 18 items. Hulpverleners kunnen hiermee het sociale aanpassingsvermogen in kaart brengen en zo nagaan of er mogelijk sprake is van LVB. Er is een variant voor basisschoolkinderen en een variant voor jongeren die het basisonderwijs hebben afgerond (tot 23 jaar).

Screeningslijst.

Diagnostisch onderzoek

Als uit de screening blijkt dat er mogelijk sprake is van een LVB dan moet er altijd uitgebreider diagnostisch onderzoek plaatsvinden. Dit onderzoek wordt meestal in een orthopedagogisch behandelcentrum gedaan. Maar kan ook gedaan worden bij LVB-instellingen of via onderwijsbegeleidingsdiensten. Het onderzoek wordt uitgevoerd door een gedragsdeskundige, psycholoog of orthopedagoog. Daarbij is het belangrijk dat naar de totale persoon wordt gekeken. Niet alleen het IQ is belangrijk, ook het sociaal-emotioneel niveau en het sociale aanpassingsvermogen.

Intelligentie

Voorbeelden van **intelligentietesten** zijn de SON R 2,5-7, de WISC-III NL, RAKIT, GIVO. Al deze testen zeggen iets over wat de persoon cognitief gezien kan. Je moet echter voorzichtig met de uitkomsten omgaan. De IQ-score is altijd een momentopname en achter dezelfde IQ-scores kunnen verschillende vaardigheden en tekorten liggen.

IQ-score

Uit een intelligentietest komt een score voor een:

- TIQ (totaal IQ)
- VIQ (verbaal IQ)
- PIQ (performa IQ).

Vaak is er bij mensen met LVB sprake van een **disharmonisch profiel**: het performale (praktische) deel van functioneren is vaak beter ontwikkeld dan het verbale (taal) deel. Of andersom.

Sociaal-emotioneel niveau

Het sociaal emotioneel niveau van functioneren zegt iets over wat een persoon aankan. Personen met LVB denken vaak meer aan te kunnen dan daadwerkelijk kan. Ook dan is er sprake van een **disharmonisch profiel**. Voorbeelden van instrumenten die hierbij gebruikt wordt zijn de Esseon-R en de SEO-r.

Sociaal aanpassingsvermogen

Het sociaal aanpassingsvermogen wordt vastgesteld aan de hand van klinische observaties en meetinstrumenten zoals de SRZ-P, BSA, SIVT, Vineland-Z. Ook worden persoonlijkheidskenmerken en gedragsproblemen in kaart gebracht en de ondersteuningsbehoefte omschreven.

Psychiatrische aandoening

Als er bij een persoon naast de LVB een vermoeden is van een psychiatrische aandoening, zal er een psychiater betrokken worden. Deze stelt diagnoses op het vlak van psychische aandoeningen.

OPDRACHT 6 Diagnostische instrumenten

Of iemand een licht verstandelijke beperking heeft, is vast te stellen met diagnostisch onderzoek. Ook al hoef je niet zelf de diagnose te stellen het is wel goed om wat af te weten van de diagnostische instrumenten die kunnen worden ingezet.

- a. Waarvoor worden screeningsinstrumenten gebruikt?
- b. Wat wordt er onderzocht tijdens een uitgebreid diagnostisch onderzoek?
- c. Zoek op internet informatie over twee intelligentietesten. Leg uit wat er gemeten wordt en geef aan wat de verschillen en/of overeenkomsten tussen de beide testen zijn.
- d. Geef een voorbeeld van een instrument om het sociaal aanpassingsvermogen in kaart te brengen.
- e. Wat wordt er bedoeld met een disharmonisch profiel?

OPDRACHT 7 Diagnostisch onderzoek [BP]

Uitgebreid diagnostisch onderzoek wordt uitgevoerd door een gedragsdeskundige, psycholoog of orthopedagoog.

- a. Ken je zelf iemand met een van deze beroepen? Zo ja, wie? Zo nee, zoek in je netwerk of op internet naar iemand met een van deze beroepen.

- b. Neem contact op met de persoon. Maak een afspraak voor een (telefonisch) gesprek of spreek af om via e-mail te communiceren.

Stel in ieder geval de vragen:

- Op welke wijze komt hij/zij tot een diagnose?
- Welke instrumenten/methodieken gebruikt hij/zij daarbij?

Heb je zelf nog vragen, stel deze dan ook.

- c. Maak een verslag van je bevindingen.
- d. Beoordeel jezelf. Zet een kruisje in de kolom die voor jou klopt.

BEOORDELING		
Ik heb op de juiste wijze iemand benaderd.		
Ik heb duidelijke vragen gesteld.		
Ik heb de informatie goed samengevat.		
Ik heb het verslag in goed Nederlands geschreven.		
Ik heb het verslag een aantrekkelijke en verzorgde lay-out gegeven.		

THEORIEBRON FUNCTIONEREN MET LVB

Bij iemand met LVB zijn de verstandelijke ontwikkeling en de adaptieve vaardigheden beperkt. Je kunt dit op verschillende manieren herkennen.

Cognitief gebied

Op cognitief (verstandelijk) gebied is kenmerkend voor iemand met LVB:

1. concreet en situatie-specifiek denken
Hij denkt na over het hier en nu en over de dingen die hij waarneemt. Hij denkt na over de situatie waarin hij nu zit, maar niet over het grotere geheel.
2. veel uitleg en herhaling nodig
Eén keer uitleggen is niet voldoende om iets te weten.
3. weinig selectieve aandacht
Hij vindt het lastig om zich op iets te concentreren of te focussen.
4. leren door concreet ervaren en voorbeelden geven
Hij leert beter door te ervaren, door het zelf te doen. Uitleggen heeft vaak minder zin.

Motorisch gebied

De lichamelijke ontwikkeling van iemand met LVB verloopt net als bij anderen. Toch is er wel verschil. Iemand met LVB heeft een korte spanningsboog. Hij is snel afgeleid, moe of raakt snel zijn interesse kwijt. Hij is dan geneigd om op te geven.

Mensen met LVB kunnen wel goed zijn in specifieke praktische vaardigheden, omdat zij vaak het liefst met hun handen werken.